

Nagy Ferenc Árulót fogtak Ibrányban

A forradalom és szabadságharc 150. évfordulóján a helytörténeti kutató számára azok a legkedvesebb források, amelyek arról tájékoztatnak, hogy az ország sorsát átalakító eseményeket, törvényeket hogyan fogadták a települések lakói.

Megérezték-e, megértették-e a korszakos változások jelentőségét, hatott-e rájuk a márciusi ifjak lelkesedése? Háttérbe tudta-e szorítani a feudális kor ellentéteit a haza szabadságának az ígérete?

Szabolcs megye településeire a forradalom eseményeinek híre többnapos késéssel érkezett. Péchy László alispán csak március 26-án egy háromoldalas röplapon tájékoztatta a megye lakosságát a nemesi országgyűlés eseményeiről. A Közbátorsági Választmány április 2-án kezdte meg a nemzetőrség toborzását, de a tényleges szervezés, az összeírások megkezdése a falvakban csak májusban indult meg.

A községekben természetesen jelentős eseménynek számított az összeírók megjelenése. Az emberek megtárgyalták, megvitatták a toborzási felhívásokat.

Voltak olyan vélemények, amelyek a jó király nimbuszát erősítették, és a nemzetőri szolgálatot azzal tagadták meg, hogy *Felséges Királyunk ellen nem állunk*. Mások az urak dolgának tartották a katonáskodást mindaddig, amíg a tagosítások alkalmával elvesztett földjüket vissza nem adják, és ismét mások – a nem úrbéres földön gazdálkodók – úgy érezték, ők nem kaptak semmit a forradalomtól. A többség azonban lelkesedéssel fogadta az összeírókat, különösen azokban a falvakban, mezővárosokban, ahol akadt helyi szószólója is a szabadság eszméjének.

A rétközi településen, Ibrányban a nagytiszteletű református lelkész, Patkó András volt a forradalom szószólója. Csaknem harminc évig, 1837-től 1875-ig szolgált a községben, emlékét ma is tábla hirdeti a templom bejáratánál.

Ibrányban az összeíró biztosok megjelenése 1848 májusában átmenetileg zavart okozott. A nemrég felszabadult jobbágyok, zsellérek az előljárókhöz fordultak tanácsért. A község jegyzője, Pecsár András, a hozzá érkezőknek azt tanácsolta, hogy ne álljanak be nemzetőrnek, mert a *toborzás a király ellen van*, és nem igaz, hogy csak a „*dühös Rátzok és Oláhok*” ellen gyűjtik a sereget. A jegyző kijelentései néhány embert elbizonytalanítottak, a többséget viszont haragra gerjesztették.

Ezek vezére volt Patkó András református lelkész, aki az ügyről szóló levéltári iratok szerint¹ *nem általlott a szószékről is forradalmi eszméket hirdetni*. Sőt a jegyző „ta-

1. Szabolcs-Szatmár Bereg Megyei önkormányzat Levéltára IV. B. 102., 14. d., 49. cs. 1849.

nácsaitól” elbizonytalandított tömeg meggyőzésére a helység házánál a „*Felséges Királyt tolvajnak, akasztófára valónak mondotta, aki az országból a sok aranyat és ezüstöt ellopta.*”

A jegyző és a református lelkész közötti vita napról-napra élesebb lett. Pecsár András felségárulással vádolta a papot, ő pedig hazaárulónak tartotta a jegyzőt. Az ellentétek addig fokozódtak, hogy Patkó András feljelentette a falu jegyzőjét Csuha Tamás szolgabírónál. A szolgabíró azonnal a faluba ment, a tanúkat megeskette, és miután megbizonyosodott a jegyző árulásáról, vasba verve Rakamazra, a rögtön ítélő törvényszék elébe vitette.

1849. január 1-jén állították törvényszék elé, és kilenc hónap rabságra ítélték. Rakamazról a megyeszékhelyre, Kállóba kísérték, ahol újra törvényszék elé állították, és a büntetését megerősítették.

Ki volt Pecsár András? Miért fordult szembe a forradalom eszméjével? Mivel magyarázható feltétlen királyhűsége? Ezekre a kérdésekre bizony a források sem adnak pontos választ, de a néhány mondatos életrajza, melyet az alispánhoz írt panaszos levelében közöl, kicsit közelebb visz a megoldáshoz.

„Én Pecsár András Abauj vármegyében kebeleztet Kér helységben szegény születtől származám. Hanem Istenben boldogult édes Atyám és magam igyekezete után Isten segítségével kevés iskolát tanultam. Úgy hogy magyar, német, tót és egy kevés deák nyelveket is tanultam, bár a gyakorlás esete miatt nem egész oly tiszta, mint a született magyar nyelven. Azon tudománykám után mind ez ideig becsületesen élttem, melyet levelem is bizonyít. Történt, hogy hivatalom további próbálása végett Tekintetes Szabolcs vármegyébe származtam, nevezetesen Ibrány helységének három évekig jegyzője voltam.”

A falu jegyzője tehát nem falubeli, hanem „bekerült” – ahogyan Ibrányban nevezik. Ráadásul katolikus, a település többsége pedig a református valláson van, akikről a jegyző azt állítja, hogy „*a katolikusokat maguk között nem szenyvedhetik.*”

Mindezek azt bizonyítják, hogy a jegyző személye nemigen lehetett létszerű a faluban. Mint ahogyan a későbbiekben mondja, talán négy jóembere volt.

Pecsár András a kállói börtönből – ahol „*minden nap a megye szekerét húznia kellett mint a barom*” – három hónap után kiszabadult. Felesége személyesen ment Kossuth Lajoshoz Debrecenbe, ahol biztos kezesség mellett kieszközölte férje elengedését.

Az ibrányi előjáróság azonban az áruló jegyző feleségét két gyerekével együtt már januárban kitette a jegyzőlakásból, vagyonának jó részét tartozásai fejében elárverezte. Új lakást jelölt ki a család számára, azt azonban a feleség nem fogadta el, egy ismerősnél húzta meg magát.

Pecsár Andrásnak így se vagyona, se állása nem volt a községben, családjával együtt koldusbotra jutott. Fűtötte a bosszúvágy, hogy mindezt visszaszerezze, ezért panaszos levelek áradatát zúdította a megyei hivatalokra, sőt az igazságügyi minisztériumra is. A vele szemben foganatosított községi eljárást a szolgabíró többször is kivizsgálta, de mind az árverést, mind az adósságainak megfizetését, mind a kilakoltatását és az új jegyző, Nagy Ádám kinevezését törvényesnek találta.

A családnak meglehetősen nagy korcsmai adósságai voltak, az egyik tanú szerint azért, mert a feleség, Sebestyén Zsuzsanna is szeretett a pohár fenekére nézni. A forrásokból nem derül ki, hogy az egyéb adósságok hogyan keletkeztek, csak azt

tudjuk, hogy az összes követelés a jegyzővel szemben 151 Forint volt. Vagyonából elárvereztek egy tehenet, két ökörborjút, egy hizott sertést, öt ludat, két kacsát, ezek értéke fedezte az adósságokat.

Mivel a falu által kiközösített, kirúgott jegyző panaszos leveleire sehol sem kapott kedvező választ, elhatározta, hogy a júliusban már Tokajban állomásozó orosz csapatok segítségét kéri.

„*Folyamodást irt a muszkákhoz*”, azt remélve, hogy azok majd megjelennek Ibrányban, a falut felgyújtják, kirabolják és neki igazságot szolgáltatnak. Nyilvánvaló, hogy a jegyzőt a bosszúvágy hajtotta, de a forrásokból az is kiténik, hogy továbbra is a Habsburgok pártján állt, és a forradalom ellen izgatott.

Az oroszokhoz írt felajánlkozó levél, a *folyamodás* híre persze nem maradt titokban. Maga Pecsár András dicsekedett el vele néhány embernek, akik jelentették azt Fekete János főbírónak. A főbíró, esküdtek jelenlétében házkutatást tartott a jegyzőnél. Az esküdtek az áruoló levelet megtalálták, és azt azonnal Kállay Ubul főbíróhoz vitték, Bogdányba.

A főbíró utasította Csuha Tamás szolgabírót, hogy az ügyet haladéktalanul vizsgálja ki! „Ibrány Helység előjárói küldöttjei azon panasszal járultak hozzám, hogy helységükben a népfelkelést az ott felálló bujtogatók miatt nem eszközölhetik: avégből önt hivatalosan felkérem, hogy a rendelet vételével rögtön Ibrányba kimenjen, a bujtogatókat elfogatván, azokat élembe a legszigorúbb vizsgálatot megtevéen hozzám küldje! A vétkeket pedig szoros őrizet alatt N. kállóba kísértesse, maga pedig holnap az reggeli órákban a további utasítás tekintetéből személyes cselekvés végett jöjjön által Bogdányba. Ibrányban a népfelkelést rendezze és indítsa holnap ide, hogy legalább a környék ezek jó példájával lelkesíttessen. Az utóbbi tárgyban azonban ne minden embert zavarjon ki, de aki jöhet.

Pecsár Andrásnak a folyamodását, mit ő a muszka sereghez maga készített, itt küldöm, hogy ennek nyomán szigorú vizsgálatot tegyen!”

Másnap, július 16-án Ibrányban megkezdődtek a tanúkihallgatások. Pecsár András azzal védekezett, hogy a kántor, Tóth József tanácsolta neki: „*ügyében most volna az ideje folyamodni az ellenséghez, a muszkákhoz.*”

A kántor azt vallotta, hogy valóban járt a jegyzőnél, de a *folyamodás* akkor már készen volt, sőt azt Tokajba is elvitte Pecsár, de bizonyos okok miatt nem adta oda az orosz parancsnoknak.

„Pecsár András bé híjt a házba, ottan a tarisznyából kivett egy folyamodást, ugyan az volt amelyet most előttem mutattak. Továbbá beszélt Pecsár, hogy ezen folyamodást Tokajba behordván a muszka örök között azért bocsájtatott szabadon mert azt mondta ezeknek, hogy a folyamodással megyen a muszka kormányhoz.

De azt bé nem adta, mert elébb sógoránál a folyamodását közölvén az azt javasolta neki, hogy bé ne adja mert még a magyar kormány győzhet és így fejével játszik. Ezt Pecsár András maga is által látta mint mondá. Másik okát a folyamodásának azt adván elő, hogy vagy négy jóembere van Ibrányban ezeket féltette, hogyha a muszkák Ibrányt felgyújtják szintén meg fognak égni”.

A kántor azt is elmondta, hogy Pecsár több ízben figyelmeztette „*ne mondjam, hogy ellenség a muszka, nem szabad azt mondani!*”

Sajnos maga a felajánlkozó levél, a *folyamodás* nem maradt meg az iratok között, a tartalmára azonban következtethetünk a jegyző kihallgatásából.

A szolgabírónak arra a kérdésére, hogy „a folyamodásnak azon kitétele, hogy a deputáció több ízben a szegénységet először a szabadsággal, annak utána az örserg felállításával kecsgettette – mit ért ez alatt?” A jegyző azt válaszolta: „én csak azt értem, hogy a deputáció bé jött és a király nevében hozván a törvényeket, pedig a nép azt nem akarta, hogy a király ellen legyenek.”

A jegyző és a felesége elszántságára, hajthatatlanságára vonatkozóan Fekete János főbíró tanúvallomása tartalmaz érdekes adatokat. Elmondja, „*hogy meghallották Bíró Mihálytól és Korka Lajostól azon hírt, miszerint Pecsár András a muszka ellenséghez folyamodást írt, tehát mindnyájan elindultunk összeverődvén este Pecsár András házához és ottan elkezdttük motozni a ládáját. Ebbe találtuk azon folyamodást, melyet Pecsár András a muszkákhoz írt. Midőn ezt magunkhoz vettük és Pecsár Andrást magunkkal kísélni akartuk, felesége előállott és kinyilatkoztatta – hiába, addig nem szűnök, míg célzt nem érek, ha a magyar győz, ahhoz megyek, ha pedig a német, ahhoz folyamodok, akármit csinálnak kegyelmeitek. Ekkor a férjéhez fordulván e szavakat mondotta: egyen meg a fene, miért is nem végezted már el, ha elindultál benne! Látván az asszonynak rossz szándékát ezt is az helység házához őrizet alá tettük.*”

Csuhá Tamás szolgabíró 1849. július 15-én és 16-án a hazaárulási ügyben 17 tanút hallgatott meg. Mindnyájan a jegyző bűnösségét bizonyították. Tóth József kántor második kihallgatásakor azt is elmondta, hogy Pecsár sógora Tokajban azt hallatta, rövidesen a városba megy „*a muszka császár és az osztrák császár, Ferdinánd.*” Azt javasolta a jegyzőnek, hogy „*ezeknek adja által a folyamodását!*”

A szolgabíró Kállay Emánuel alispánnak tett jelentést az úgyról. A tanúvallomások alapján Pecsár Andrást azzal vádolta, hogy „*a megyei kormány és a helybéli lelkész Patkó András és az ibrányi előljárók ellen vádakkal terhelt folyamodást akart beadni Tokajba a muszkákhoz.*”

A jegyzőt és feleségét, Sebestyén Zsuzsannát letartóztatták, és a kállói fogházba kísérték. A szolgabíró ugyanis attól tartott, ha szabadon maradnak, „*képesek lesznek újabban a muszka ellenséghez folyamodni és így újabb veszedelmet okozhatnak.*”

Pecsár András gyermekeit a szolgabíró a faluban elhelyezte, élelmezésükről gondoskodott. Javasolta, hogy a vétkeket rögtönítélő bíróság elé állítsák, „*annál inkább ment Pecsár András a múlt év december hónapban már Rakamazon a rögtönítélő bíróság előtt állott, akkor elkövetett lázongó bujtogatásért és úgy látszik, hogy e részben javíthatatlan. Neje szinte részegeskedésnek adván magát, minden rosszra képes.*”

„*A lázítók és ellenséggel cimborálók*” a Szakátsi Mihály várnagy úrnak írt kísérő levél szerint – az Ibrány–Kótaj–Nyíregyháza–Nagykálló-útvonalon – erős felügyelet és a legszigorúbb felelősség terhe alatt vitettek a vármegyei börtönbe.

Sorsukra vonatkozóan az eddig beszédes levéltári források itt megszakadnak. Csak sejteni lehet, hogy a szabadságharc leverése után hamar kiszabadulhattak a vármegyei börtönből. Fordult a világ, bűnük már erénynek számított! Az biztos, hogy Pecsár András jegyzői állását nem kapta vissza, a községi iratokon 1849 után is Nagy Ádám neve szerepel.

Az is valószínűsíthető, hogy kiszabadulása után egy ideig még Ibrányban élt a Pecsár család. Egy dátum nélküli panaszos levélben ugyanis a jegyző a „*két évről*

hátramaradott bérét” követeli az ibrányi bírónkon, azt a két hónapot – 1848. november 1-jétől 1849. január 1-jéig – amikor a Rakamazon történő elítélése előtt ténylegesen még a falu nótáriusa volt.

Ugyanakkor vádolja Bleuer Leopold haszonbérlet, hogy bizonyos tartozás fejében a két köblös földbe vetett gabonáját elfoglalta. Ez a levél 1850-ben íródhatott, ez az utolsó híradás a jegyzőről és családjáról.

Az ibrányi jegyző árulása, a több mint egy esztendeig tartó ellentéte, vitája Patkó András református lelkésszel és az ibrányi előljárókkal nem befolyásolta hátrányosan a településen a nemzetőrök toborzását.

Önként, illetve sorshúzás útján 68-an lettek nemzetőrök, közülük a legfiatalabb 20, a legidősebb 49 éves volt. Vezetőjük hadnagyi rangban Szlávik Mihály római katolikus plébános lett, mintegy bizonyítva azt, hogy a szabadságharc melletti hűségben a reformátusok és a katolikusok között nem volt különbség.²

Kossuth Lajos halálának évében, 1894-ben Ibrányban ismét magasra csaptak az indulatok. A forradalom és szabadságharc emléke – mely izott, mint a hamu alatt a parázs – nemcsak a kormányzó halála miatt lett aktuális. Ebben az évben fejezték be a református templom renoválását. Patkó András nagytiszteletű úr utódja, Szikszai András Habsburg-színekkel, sárga-fekete üvegtáblákkal díszítette a felújított épület ablakait. A falu lakosságában ez érthető módon ellenérzést keltett. Bandár Miklós református tanító mintegy válaszképpen az iskola udvarán, szemben a templommal jelképes Kossuth-sírt épített. Erre egy hatalmas mészkőtömbből sírkövet is faragtattott, felíratta: Kossuth Lajos 1802–1894, a sírdomb felőli oldalon pedig – Fiam, Kossuth neve szívedben mindig éljen!

A református pap és a református tanító közötti vita még a forradalom és szabadságharc 50. évfordulóján 1898-ban is tartott. Talán ez lehetett az oka, hogy a Nyírvidék külön tudósításban számolt be a községben rendezett nagyszabású ünnepségről.³

Az Ibrányi Művelődési Kör kezdeményezésére a templom udvarán gránitoszlopot emeltek, melyet Szikszai András tiszteletes ünnepélyesen megkoszorúzott. Ugyancsak megkoszorúzták az iskola udvarán lévő jelképes Kossuth-sírt is.

Mindkét helyen hazafias, szép beszédek hangzottak el, „*majd a községi főbíró által kéznél tartott zenészek – Kossuth Lajos azt üzente dallamának – bűvös hatása és folyton hangzása alatt elvezették a népet a főbíró udvarára, ott húzták estig a talpalávaló jó magyar nótákat*”.

2. Hegedűs Dezső–Szurdoki Miklós: A rétközi Ibáry. Budapest–Ibrány 1990. 42. o.

3. *Nyírvidék*, 1898. évi 17. szám.